

העשרה¹

בין שילוב לדחייה: יחסי היהודים באירופה עם החברה הסובבת במחצית השנייה של המאה ה-19

בפרק הקודם עסקנו בתהליכי השינוי שעברו על החברה היהודית בעידן המודרני וראינו כי קצב התרחשותם של תהליכים אלה ומגמתם לא הייתה אחידה. תהליכים אלה גרמו לכך שיהודים רבים פיתחו השקפת חיים אופטימית ביחס ליכולתם להשתלב כאזרחים שווים בארצות בהן חיו. ואכן, חלק מהיהודים הצליחו להשתלב בסביבתם. כפי שראינו, מגמה זו בלטה בעיקר בארצות מרכז ומערב אירופה.

יחד עם זאת, עם הזמן התברר כי יכולתם של היהודים להשתלב בסביבתם באופן מלא הייתה מוגבלת, ולכן גם האופטימיות שפיתחו רבים מהם הייתה מוקדמת ולא הייתה מעוגנת לחלוטין במציאות. יהודים רבים גילו כי האפשרויות החוקיות החדשות שנפתחו בפניהם לא סייעו להם לפרוץ מחסומים חברתיים. חלקים ניכרים מהאוכלוסייה הוסיפו להתייחס ליהודים בעוינות ובחשדנות, ודבר זה מנע את יכולתם להשתלב.

עיקרו של דבר, חיי היהודים במדינות מרכז ומערב אירופה בתקופה זו הושפעו משתי מגמות סותרות: מצד אחד - היהודים נהנו משוויון חוקי, אשר נתמך על ידי שינוי ערכים על ידי חלק מהאוכלוסייה, אך מצד שני - סבלו מדחייה חברתית על ידי חלקים נרחבים באוכלוסייה. בפרק זה נעסוק בשתי מגמות אלה - בשילוב ובדחייה של היהודים בארצות מרכז ומערב אירופה בסוף המאה ה-19.

1. מגמת שילוב היהודים בארצות מרכז ומערב אירופה

כפי שראינו בפרק הקודם, הגורם המרכזי שהניע את היהודים להשתלב בחברות שבהן חיו במרכז אירופה ובמערב היה האמנציפציה, אשר פתחה בפניהם אפשרויות חדשות. יהודים רבים אכן ניצלו אפשרויות אלה כדי להשתלב בחברות ובמדינות בהן חיו. השתלבות זו באה לידי ביטוי בתחומי חיים שונים:

1 (א) בתחום החינוך:

1. האמנציפציה אפשרה ליהודים ללמוד בבתי הספר הכלליים ובמוסדות להשכלה גבוהה, דבר שעד אז נמנע מהם. יהודים רבים ניצלו זכות חוקית והעבירו את ילדיהם ממערכות החינוך הקהילתיות המסורתיות (החדר) למערכות החינוך שמחוץ לקהילה היהודית. תלמידים וסטודנטים יהודיים השתלבו במערכת החינוך הכללית ובאוניברסיטאות.

התפתחות זו הייתה רבת משמעות, שכן מערכת החינוך המסורתית של הקהילה היהודית התרכזת בלימודי קודש והתנהלה בעברית או ביידיש. שיטת לימוד זו סייעה במהלך הדורות לקהילה היהודית לשמור על ייחודה הדתי ועל זהותה הנבדלת. אולם שיטה זו לא סיפקה ללומדים בה השכלה שהייתה דרושה לצורך עיסוק במקצועות חופשיים שהתקיימו מחוץ לקהילה היהודית. לעומת זאת, הלימודים במערכת החינוך הכללית התנהלו בשפה שהייתה נהוגה בארץ שבה היא פעלה ועסקו במקצועות חול. הלימודים במערכת זו הקנו ללומדים בה ידע כללי שאינו דתי, והכשירו אותם לעסוק במקצועות חופשיים שהתקיימו מחוץ לקהילה היהודית (ראו להלן הסבר על המושג מקצועות חופשיים).

1 (ב) בתחום התעסוקה:

2. מקצועות חופשיים: האפשרות שנפתחה בפני היהודים לרכוש חינוך והשכלה אקדמית פתחה בפניהם את האפשרות לעסוק במקצועות החופשיים כגון: מרצים, רופאים, עורכי דין וכו'. היהודים ניצלו את האפשרויות התעסוקתיות הטמונות בהשכלה

¹ פרק זה הוא פרק העשרה לספר "הלאומיות המודרנית וראשית הציונות" (יגאל משעול; היי סקול).

יותר משעשתה זאת האוכלוסייה הנוצרית, ולכן במקומות רבים אחוז היהודים שעסקו במקצועות אלה היה גבוה משיעורם באוכלוסייה.

3. **פקידות בשירות המדינה: חלק מהיהודים התקבלו לתפקידים ממלכתיים שונים בשירות המדינה כפקידים, אנשי צבא, מורים, מרצים ושופטים.**

4. **תעשייה, מסחר ועסקים:** עוד קודם לאמנציפציה נמצאו יהודים שהיו בעלי עסקים ואשר עסקו במסחר- בדרך כלל כסוחרים זעירים או כרוכלים. אולם האמנציפציה אפשרה ליהודים להקים עסקים גדולים ולעסוק במסחר בקנה מידה גדול. חלק מהיהודים אף הצליחו להתעשר כתוצאה מכך.

מספר דוגמאות בולטות לתופעה זו: משפחת רוטשילד, שהתעשרה מעיסוק בענף הבנקאות, משפחת רטנאו, שהתעשרה מהקמת מפעלי תעשייה (קונצרן AEG) והברון משה הירש שהתעשר מעסקי מסילות הברזל.

1 (ג) בתחום החברתי:

5. **שינוי תרבותי:** חלק מהיהודים החלו לנטוש את מקומות מגוריהם הקודמים והחלו לגור עם האוכלוסייה הנוצרית ולעבוד איתה. כדי להשתלב בסביבתם החדשה הם אימצו לעצמם סממנים תרבותיים של האוכלוסייה הסובבת: הם החלו ללבוש לבוש אופנתי, ויתרו על שפת היידיש לטובת שפת המקום המקובלת, החלו להשתמש בלוח השנה הלועזי במקום לוח השנה היהודי ונתנו לילדיהם שמות שאינם יהודיים מובהקים.

6. **קבלת תארי אצולה:** עד לאמנציפציה לא היו באירופה אצילים יהודיים. האמנציפציה אפשרה ליהודים שונים, ובהם הברון רוטשילד, הברון הירש וסר משה מונטיפיורי, לקבל תארי אצולה.

7. **שילוב פוליטי:** עד לאמנציפציה לא הייתה ליהודים כל אפשרות להיבחר כנציגים לפרלמנט. האמנציפציה אפשרה להם לעסוק בפוליטיקה ואף להיבחר כחברי פרלמנט. מונטיפיורי ורוטשילד, שפעלו באנגליה, הם דוגמאות ידועות לכך. כמו כן יהודים הצטרפו למאבקים פוליטיים לאומיים של החברות בהן חיו, כמו המאבק שניהלו האיטלקים להשגת עצמאות, ולמאבקים אידיאולוגיים שונים, שבאו לידי ביטוי בהצטרפותם של יהודים לתנועה הקומוניסטית ולמפלגות פועלים שונות אחרות.

מדוגמאות אלה ניתן ללמוד כי בסוף המאה ה-19 החלה להסתמן מגמה של השתלבות יהודית בחברה הסובבת. יהודים בעלי כישרון, שנהנו מנסיבות נוחות, יכולים היו לשפר באופן משמעותי את מעמדם המקצועי על ידי עיסוק במקצועות יוקרתיים כמו רפואה, ואף להשתייך לעילית החברתית של אירופה, דוגמת יהודים שהפכו לחברי פרלמנט ואף קיבלו תארי אצולה. יחד עם זאת, יש להדגיש ולומר שלמרות שהאמנציפציה פתחה בפני כלל היהודים את האפשרות להתעשר ולהשתלב במעמדות החברתיים הגבוהים, הרי שיהודים רבים נותרו עניים והוסיפו להשתייך למעמדות הנמוכים.

2. מגמת דחיית היהודים בארצות מרכז ומערב אירופה

יחד עם כל זאת למרות האפשרויות החוקיות שנפתחו בפני היהודים להשתלב בחברה, הוסיפו להתקיים באירופה תפיסות חברתיות אשר ראו את היהודים כגורם זר. תפיסות אלה הקשו על יכולתם של היהודים להשתלב בחברות בהן חיו באופן מלא. להלן נבדוק את גורמי הדחייה ואת הדרכים בהן היא באה לידי ביטוי:

2 (א) גורמי הדחייה:

דחיית היהודים במרכז ובמערב אירופה נבעה מגורמים שונים, חלק ישנים וחלקם חדשים:

1. **שנאה מסורתית ממניעים דתיים:** עד לעת החדשה אוכלוסיית אירופה הייתה דתית, והשנאה ליהודים נבעה ממניעים דתיים, משום שהיהודים נחשבו לרוצחי ישו. השנאה הדתית ליהודים לא נעלמה במהלך המאה ה-19, ונוצרים רבים המשיכו להחזיק בה. מכיוון שמניעה של שנאה זו היו דתיים, הרי שיהודים שהתנצרו התקבלו כשוים והשנאה כלפיהם פסקה בדרך

כלל. שנה דתית זו הייתה הגורם העיקרי לשנאת היהודים במזרח אירופה, והמשיכה להתקיים גם בארצות מרכז ומערב אירופה.

2. גורמי שנה חדשים:

התפתחות האנטישמיות הגזענית: בתקופה זו גבר בארצות מרכז ומערב אירופה תהליך החילון ולכן פחת משקלו של הגורם הדתי כמעודד שנה ליהודים. אולם החילון לא הביא להפחתת השנאה כלפי היהודים. לשנאת היהודים נמצאו הצדקות חדשות לא דתיות בשם *תורת הגזע*. **תורה זו ראתה את היהודים כמי ששייכים לגזע נחות, רע ומזיק. היא הניחה שתכונות שליליות אלה הן תכונות מולדות הטבועות ביהודים ולכן אינן ניתנות לשינוי.** ההסתמכות על תורת הגזע נבעה מתוך אמונה שמדובר בתורה אשר הוכחה מבחינה מדעית על ידי מדע הביולוגיה וחקר התורשה שהתפתח במאה ה-19.

שנאת יהודים חדשה זו נקראה אנטישמיות מפני שהיא מצינת את השנאה לגזע השמי שאליו שייכים היהודים². במובן זה הייתה השנאה האנטישמית קשה יותר מהשנאה הדתית כלפי היהודים מפני שהיא מנעה מהיהודי את האפשרות להשתלב בחברה, גם אם היה בוחר לקבל על עצמו את הדת הנוצרית³.

ההשתלבות גרמה לדחייה: עד לאמנציפציה היהודים היו נפרדים ובזויים. אולם המעמד השווה לו זכו היהודים במרכז ובמערב אירופה בעקבות האמנציפציה, **והעובדה שחלק מהיהודים ניצלו את שוויון הזכויות בתחומים השונים לשיפור מעמדם החברתי ותנאי חייהם, גרמו לאוכלוסייה הסובבת לראות בהם כמשתלטים וכמאיימים.** תחושות אלה גרמו להגברת העוינות כלפי היהודים.

דחייה מסיבות לאומיות: כפי שראינו בחלקו הראשון של הספר, אחת התופעות הבולטות במאה ה-19 הייתה עליית התפיסה הלאומית. חלק מהלאומאים שפעלו באירופה למען מימוש שאיפותיהם הלאומיות, ראו ביהודים גורם זר שאינו שייך לקבוצת הלאום שלמענה פעלו. העובדה שהיהודים היו מפוזרים ברחבי אירופה תרמה לראייתם כזרים ועוררה כלפיהם חשדות כמי שעלולים לפגוע בשאיפות הלאומיות. בשל כך, **לעיתים, התבצע המאבק למימוש השאיפות הלאומיות בדחיית היהודים על ידי תומכי הלאומיות המקומית.**

במילים אחרות, האמנציפציה נתנה ליהודים שוויון זכויות חוקי, אך חלקים נרחבים באוכלוסייה הכללית לא התייחסו ליהודים כאל שווים ולא ראו בהם חלק בלתי נפרד מהחברה.

2 (ב) ביטוי הדחייה:

דחיית היהודים במרכז ובמערב אירופה התבטאה בכמה אופנים:

1. **דחייה חברתית: חלק מהציבור הכללי השתדל שלא להתרועע עם יהודים** על בסיס חברתי. כך למשל קמו אגודות ומועדוני סטודנטים, שאסרו באופן מפורש על כניסת יהודים אליהם.
2. **תעמולה אנטישמית:** במדינות שהעניקו את האמנציפציה נפוצו **חומרי תעמולה שהיו בעלי מסרים אנטישמיים.** מסרים אלה הועברו באמצעות ספרים, מאמרים וקריקטורות. ביטוי מובהק לתעמולה שכזאת היו **הפרוטוקולים של זקני ציון:** בשנים האחרונות של המאה ה-19 הופץ באירופה מסמך אנטישמי מזויף, ככל הנראה על ידי המשטרה החשאית הרוסית. **מסמך זה תיאר ישיבות בינלאומיות חשאיות של יהודים, המתכננים להשתלט על העולם באמצעות הנהגה מרכזית. ספר זה זכה לתפוצה רבה גם במרכז ובמערב אירופה,**

² ההגדרה האנטישמית אמנם כללה בגזע השמי עמים נוספים, אולם שנאתם של האנטישמים הייתה מכוונת כלפי היהודים בלבד.
³ כתביו המוקדמים של וילהלם מאר, מראשית שנות ה-60 של המאה ה-19, ביטאו תפיסות ליברליות וביקרו את נטייתם של היהודים להימנע משילוב מלא בחברה, אך בו בזמן תלה את נטיית היהודים לשמור על ייחודם ושאיפתם להיבדל מהחברה הגרמנית בשוני הגזעי הטמון בהם. מאוחר יותר, לקראת סוף שנות ה-70, חלה הקצנה בעמדות שביטא, לאחר שהביע התנגדות להתבוללות יהודים, מחשש להחזרת תכונותיהם הגזעיות לחברה הגרמנית.

ומנהיגים רבים נכבדים וידועי שם, שחיו במדינות אלה, האמינו בנכונותו.⁴

תפוצתו הנרחבת של מסמך זה יכולה להעיד כי הציבור האירופי היה בשל לקבלת רעיונות אלה ובמידה מסוימת אף החזיק בהם עוד קודם לכן. תפוצת המסמך חיזקה את רגש השנאה כלפי היהודים וסיפקה לו מעין הוכחה. כתוצאה מכך גבר החשד כלפי היהודים, שהואשמו על ידי רבים בחוסר נאמנות למדינה ואף בבגידה.

3. **פעילות פוליטית אנטישמית:** לתנועה האנטישמית היו מאחזים חשובים בעיקר בגרמניה ובאוסטריה. תנועה זו זכתה לתמיכה נרחבת מצד חלקים ניכרים בכל שכבות הציבור בארצות אלה. בין השאר נתמכה תנועה זו על ידי הקייזר וילהלם השני, על ידי ראש עיריית וינה (בשנים 1897 – 1910) ועל ידי מספר מלומדים בעלי שם⁵. תמיכה נרחבת זו באה לידי ביטוי בעצומה האנטישמית שארגן הפעיל האנטישמי הגרמני אדולף שטקר. על העצומה, שדרשה למנוע כניסת יהודים לגרמניה, הטלת מכסות על סטודנטים יהודים באוניברסיטאות והרחקתם ממשורות ציבוריות, חתמו כ- 300,000 איש. **בסוף שנות ה-70 של המאה ה-19 אף פעל אדולף שטקר לייסוד מפלגה אנטישמית בגרמניה.** המפלגה דרשה את ביטול האמנציפציה, בטענה שהיהודים גורמים לקשיים חברתיים בגרמניה, אך בבחירות זכתה המפלגה לאחוזי הצבעה מצומצמים.

4. **תקרת הזכוכית:** שוויון הזכויות החוקי שלו זכו היהודים באופן רשמי, אפשר להם כאמור לעבוד בכל מקצוע ולהתקבל לכל תפקיד. אולם במציאות, קידומם של יהודים התאפשר עד לדרגה מסוימת. חסימת היהודים לא נעשתה באופן רשמי וקשה היה להוכיח אותה, אך רבים היו מודעים לקיומה. המושג **תקרת הזכוכית** מבטא מצב זה. מדובר למעשה במעין תקרה, שהגבילה יהודים בלבד, ואשר קשה להוכיח את דבר קיומה (כשם שקשה לראות זכוכית).

3. האמנציפציה אינה מגיעה אל היהודים החיים בקיסרות הרוסית

התפתחותה של רוסיה פיגרה בשנים רבות לאחר מדינות מרכז ומערב אירופה. פיגור זה בא לידי ביטוי בתחומים שונים: בפוליטיקה, בכלכלה וביחסו של השלטון כלפי האוכלוסייה המדינה. וכפי שראינו בפרקים הקודמים הפיגור בא לידי ביטוי כפי שראינו בפרקים הקודמים, גם ביחסו של השלטון כלפי האוכלוסייה היהודית שחיה בה. בשל כל זאת, **היהודים שחיו בקיסרות הרוסית לא נהנו מתהליך האמנציפציה כמו היהודים שחיו במרכז ובמערב אירופה.** היהודים נותרו דחויים ובלתי משולבים גם במישור החברתי וגם במישור החוקי. דחייה זו באה לידי ביטוי בחקיקה שפגעה ביהודים ולקראת סוף המאה ה-19 גם בפרעות. הפרעות היו מהגורמים המרכזיים אשר הביאו רבים מיהודי רוסיה להגר לארצות מערב אירופה ובעיקר לארה"ב.

⁴ בין המנהיגים שהאמינו באמיתות המסמך עם פרסומו הראשוני היה ווינסטון צ'רצ'יל, לימים ראש ממשלת בריטניה במהלך מלחמת העולם השנייה (לבסוף, כאשר הוכח דבר הזיוף, הכיר צ'רצ'יל בטעותו). עם השנים הוכיחו היסטוריונים רבים מעבר לכל ספק כי מדובר במסמך מזויף. הדבר הוכח גם בדיונים בבתי משפט שונים. יחד עם זאת המסמך ממשיך ליהנות מתפוצה נרחבת בחוגים של שונאי יהודים גם כיום, בעיקר במדינות ערב. מפעם לפעם הפרוטוקולים מוזכרים בתקשורת הערבית כעובדה היסטורית, ואף שימשו כבסיס לתכניות טלוויזיה שונות.⁵ בין השאר תמך בתנועה זו ההוגה היינריך פון טרייטשקה.

בקצרה – מה למדנו בפרק זה?

- ⦿ **מרכזיות מקומה של האמנציפציה בחיי היהודים:** תהליך האמנציפציה הביא להשוואת מעמדם החוקי של היהודים בארצות מרכז ומערב אירופה. שינוי זה פתח בפני היהודים אפשרויות חדשות לשילוב בתחומי החינוך, התעסוקה, הפוליטיקה והחברה.
- ⦿ **ביטויי שילוב היהודים:** יהודים רבים ניצלו את האמנציפציה כדי לקדם את מעמדם החברתי, כדי לשפר את תנאי חייהם ולהשתלב בתחומי החינוך, התעסוקה, הפוליטיקה והחברה.
- ⦿ **גורמי דחיית היהודים:** חלקים גדולים בחברה הסובבת דחו את היהודים מלהתקבל באופן מלא לחברה בשל גורמים דתיים-מסורתיים ובשל גורמים חדשים: הגזענות, הלאומיות המודרנית ותחושת איום מפני השתלבותם של היהודים.
- ⦿ **ביטויי דחיית היהודים:** דחיית היהודים באה לידי ביטוי בדחייה חברתית, בהפצת תעמולה אנטישמית, בפעילות פוליטית אנטישמית ובחסימת קידומם של יהודים בתחומים שונים תוך שימוש בתירוצים בלתי רלוונטיים.
- ⦿ **שילוב לצד דחייה:** שתי המגמות הסותרות, מגמת השילוב ומגמת הדחייה, התקיימו זו לצד זו למרות הסתירה ביניהן.

קטעי מקור

קטע מספר 1 - המלחין האנטישמי ריכרד וגנר בשנת 1850 על היהודים:⁶

"...בדת, מכבר אין היהודים לנו אויבים הראויים לשנאה... בפוליטיקה כשלעצמה, מעולם לא הגענו לידי סכסוך של ממש עם היהודים... ואולם, במלחמתנו למען מתן אמנציפציה ליהודים... התפלמסנו על חירותו של העם בלי להכיר את העם הזה... התלהבותנו למתן שוויון זכויות זה, מקורה בקסמו של הרעיון בלבד ולא באהדה ממשית... הרי בשעת מגע ממשי ומוחשי עם יהודים, חשנו תמיד רגש של דחייה..."

...היהודי דובר את שפת האומה שבתוכה הוא חי מדור לדור, אלא שהוא דובר אותה תמיד כזר. ראשית, העובדה שהיהודי דובר שפה אירופית מודרנית כשפה נלמדת ולא כשפה מלידה, ממילא מוציאה מכלל אפשרות שיהא מסוגל להתבטא כמות באותה שפה, באורח עצמאי ובצורה המבטאת את מהותו. שפה, על ביטוייה והתפתחותה, אינה דבר הנוצר על ידי אדם יחיד, אלא על ידי קיבוץ אנושי היסטורי. רק מי שגדל וצמח באורח טבעי בתוך קיבוץ זה יוכל לקחת חלק ביצירת אותה השפה. ואילו היהודי עמד מחוץ לקיבוץ זה..."

...במיוחד מעורר בנו סלידה הביטוי המוחשי של השפה היהודית. לא עלה בידה של התרבות לשבור את העקשנות התמוהה של הטבע היהודי באשר לתכונותיו הסגוליות של ההיגוי השמי, על אף הקשרים עם אומות אירופיות במשך אלפיים שנה. זר ומוזר ובלתי נעים לאוזנינו ההיגוי השרקני, הצורמני, הזמזמני והנרגן של צורת הדיבור היהודית... לשמע דיבורו של היהודי נפגעים אנו מהעדרה הגמור של הבעה אנושית כלשהי..."

...אופייה המיוחד של הישות היהודית, המעוררת בנו סלידה, מגיע כדרך הטבע לשיאו בשעת זימרה... כושר ההסתכלות החושית של היהודים מעולם לא הגיע לדרגה שתוציא מהם אמנים חזותיים. עינם הייתה עסוקה מאז ומתמיד בדברים מעשיים יותר מהיופי ומהתכונות הרוחניות של העולם..."

⁶ מעובד מתוך: ריכרד וגנר, היהדות במוזיקה, (יד ושם והחוג להיסטוריה של עם ישראל באוניברסיטה העברית; ירושלים; תשל"ג).

...מעטת מופיע היהודי המשכיל בחברתנו... היהודי המשכיל טרח טרחות קשות להתפשט מכל הסימנים הבולטים המציניים את אחיו לאמונה. במקרים רבים אף ראה למועיל לטשטש כל עקבות מוצאו על ידי טבילה נוצרית. אך שקידה זו לא הצמיחה ליהודי המשכיל את הפירות המקווים...

...[השימוש שעושה היהודי באמנות] אינו אלא חיקוי חסר טעם, משל לתוכיים הממלמלים מילים ודיבור של בני אדם בהיעדר כל הבעה והרגשה של ממש... באשר לשפת הקופים של עושי המוזיקה היהודיים שלנו, נוספת לה סגולה מיוחדת, שהיא אופן הדיבור היהודי המתואר לעיל בפרוטרוט. סגולה מיוחדת זו של אופן הדיבור והזמרה של היהודי, על מזורותו הצורמנית, שייך אמנם בעיקר ליהודי הפשוט והנאמן לשבטו, והיהודי המשכיל שואף להתנער ממנו ברוב עמל ויגיעה, אך זו דבקה בו בעקשנות מחוצפת..."

קטע מספר 2 - מכתביו האנטישמיים של ארתור גובינו (הדברים נכתבו בשנת 1853):⁷

"...שאלת הגזעים היא השלטת בכל הבעיות האחרות של ההיסטוריה, היא המהווה את המפתח אליהן, וכי אי השוויון של הגזעים, שמפגשם הוא שיוצר את האומות, יש בכוחו להסביר בצורה מספקת את כל השתלשלות תולדות העמים..."

...פעם הייתה לי הזדמנות להתבונן מקרוב באחד מבני [העם היהודי]. מבנה הפנים שלו גילה בכול את מוצאו. בייחוד את עיניו אי אפשר היה לשכוח. תושב זה של הצפון, שאבותיו הישירים חיו מזה כמה דורות בשלג, נראה היה כאילו נשזף זה עתה מקרני שמש של סוריה... ומראה זה מתגלה שוב, תמיד באותה צורה בולטת הניכרת מיד, בתנאי האקלים השונים ביותר, הנבדלים בצורות הקיצוניות ביותר. מידת הדמיון של הצאצאים עם האבות אינה מצטמצמת לקווי הפנים: היא ממשיכה להתקיים גם במבנה האיברים ובאופי..."

קטע מספר 3 - מכתביו האנטישמיים של הרמן אהלוואלדט על היהודים (נכתב בשנת 1890):⁸

"...העם הגרמני שייך למשפחת העמים האריים... הודות לתכונותיה הגופניות והרוחניות עומדת משפחת עמים זו בפסגת המין האנושי..."

[העם הגרמני התפתח בתוך] יער העד – על כל הסכנות הצפונות בו... נוכחותה המתמדת של הסכנה [בחיי היער] והצורך להיות נכון בכל רגע למאבק על החיים והמוות, פיתחו בו טבע אמיץ ונועז, שעבר בירושה מדור לדור...

מזימות אפלות זרות לרוח [בן העם] הגרמני. הגרמני [מטבעו] בוטח בזולת ונוטה להקריב למען חברו את היקר לו ביותר... מולדתו של העם השמי היא במסופוטמיה [עיראק של ימינו]. הוא כולל את האשורים, הבבלים, הפניקים, הערבים והנחותים שבהם – היהודים – שהוגלו תמיד על ידי כל האחרים. תאור אופיו של העם השמי [שיפורט להלן] מתייחס לאחרונים בלבד [ליהודים]... היהודים נוצרו בסביבה שונה לגמרי: מקור מחצבתם שומם וקרח ואין בו עץ או צמחיית פרא. בכל רגע יכול היה היהודי לשלוח את מבטו לכל הכיוונים ולראות את הקרוב והרחוק באותה מידה של חדות, הצפייה למרחק הייתה נחוצה על מנת לגלות את האויבים בזמן. על חדות עין זו שמרו היהודים עד עצם היום הזה. מבחינה זו בלבד עולים הם על הגרמנים לאין ערוך. הגרמני הותקף ביערות על ידי חיות טורפות או אויב נסתר, ורק העזתו הצילה אותו. כך נוצר אופיו האמיץ. העברי ראה את אויבו ממרחק ויכול היה לחרוש מזימות על מנת להכשילו או לברוח ממנו. חרושת של מזימות זדון וברחה מפני מאבק מכובד ופתוח נשאר תכונות אופיו [של העם היהודי] עד היום. חיי נדודים במדבר גרמו לכך שהיהודי ישנא כל עבודה אמיתית... רתיעה מפני כל עבודה יצרנית נשארה תכונה יהודית בסיסית..."

כל עם אשר היהודים יושבים בקרבו במספר גדול חייב להביא בחשבון שייקלע ראשית לעוני, אחר כך יפתח תלות ביהודים ולסוף ישתעבד להם...

אל לנו לשקוע באשליות – שחרור גרמניה מעול היהודים הוא משימה קשה מעין כמוה. הגרמני נחות מן היהודי בכל הקשור לזריזות. חלק גדול מן ההון הלאומי הגרמני נמצא בידיים יהודיות. הם שולטים בבורסה, במסחר, במערכת המשפט, ברפואה,

⁷ מעובד מתוך: ארתור גובינו, "מסה על אי השוויון בין הגזעים (1853)", צבי באטשה ואברהם יסעור (עורכים), שם, עמ' 600 - 603.
⁸ מעובד מתוך: אריה כרמון, השואה - חלק א', (ת"ל; ירושלים; תש"ם), עמ' 8 - 14.

במדע ובאמנות. הם השתלטו כמעט על כל היבטי החיים בעיר... העיתונות היהודית הינה רבת השפעה בתהליך ההרס אשר תוצאותיו יביאו בהכרח לקיצה של המולדת..."

קטע מספר 4 - הפרוטוקולים של זקני ציון⁹:

"...אדון עתה באופן שבו נחזק את שושלתו של המלך דוד, כדי שתתקיים עד ליום אחרון... כמה אנשים מגזע דוד יכשירו מלכים ויורשיהם, אשר יבחרו לא על פי זכות הירושה אלא על פי כישרונותיהם. יורשים אלה יובאו בסוד המסתורין הפוליטיים החשאיים ותכנית הממשל שלנו, מתוך זהירות רבה כדי שאיש זולתם לא ילמד אותם... רק למסוגלים לשלוט בתקיפות, אף כי אולי באכזריות, ימסרו זקנינו את מוסרות הממשל..."

...על פי רשומותיה של הציונות היהודית החשאית, הגו שלמה [המלך] ומלומדים יהודים אחרים, כבר בשנת 929 לפני הספירה, תכנית תיאורטית לכיבוש תבל ומלואה בידי ציון בדרכי שלום. במרוצת ההיסטוריה עובדה התכנית לפרטיה והושלמה על ידי אנשים אשר הובאו כל אחד בשעתו בסוד שאלה זו. מלומדים אלו החליטו לכבוש את העולם למען ציון באמצעי שלום בערמתו של הנחש הסמלי, אשר ראשו צריך לסמל את הבאים בסוד תכניות המנהל היהודי, וגופו של הנחש צריך לסמל את העם היהודי – המנהל נשמר תמיד בסוד, אפילו מפני האומה היהודית עצמה. כאשר חדר הנחש ללבב האומות שנקלעו בדרכו, הוא חתר תחתיהן ובלע את כל הכוח הלא יהודי של אותן מדינות..."

...שובו של ראש הנחש לציון יוגשם רק לאחר שיודבר כוחם של כל שליטי אירופה, הווה אומר, כאשר באמצעות משברים כלכליים והרס סיטוני שיתחולל בכל מקום, תושג התפוררות רוחנית ושחיתות המידות..."

קטע מספר 5 - בנימין זאב תיאודור הרצל על דחיית היהודים:

"... בכל מקום ניסינו בתום ובישור להיטמע בעם אשר בקרבו אנו חיים... אנחנו פטריטיים נאמנים, ובמקומות מסוימים אף מופלגים- אבל לשווא... אנו עמלים להאדיר את שמן של ארצות מולדתנו באמנויות ובמדעים, להגדיל את עושרן על ידי מסחר וקשרי עסקים- אבל לשווא. גם אם אנו יושבים בארצות מולדתנו זה מאות בשנים, מוקיעים אותנו כזרים, לעיתים קרובות אפילו אלה שמשפחותיהם עדיין לא היו בארץ, בעת שאבותינו כבר סבלו בה..."¹⁰

"... לא יכחיש איש את מצוקת היהודים. רודפים אותם, בין אם במידה רבה או מעטה, בכל ארץ שבה חיים יהודים רבים. אמנם להלכה קיים בחוק שוויון זכויות, אבל למעשה, כשמדובר בהם, לחוק זה אין כמעט תוקף בשום מקום. אפילו המשרות בדרג הבינוני בצבא ובמגזרים הציבוריים והפרטיים חסומות בפניהם. מנסים לדחוק את רגליהם מתחומי המסחר: 'אל תקנו אצל היהודים!'. ההתקפות נגדם בפרלמנטים, באסיפות, בעיתונות, מעל דוכני כנסיות, ברחוב, בנסיעות, אפילו במקומות בילוי- איסור הכניסה לבתי מלון מסוימים- הולכות ומתרבות מיום ליום..."¹¹

קטע מספר 6 - יהודה לייב פינסקר על ההתבוללות ועל האנטישמיות¹²:

"...בבקשם להתבולל בעמים אחרים, סלקו עצמם [היהודים] כמעט בדרך לב מלאומיותם הם. אבל בשום מקום לא עלה הדבר בידם להיות דומים בעיני שכניהם לשאר ילידי הארץ..."

...בין האומות החיות עתה על האדמה קיימים ועומדים היהודים כבני אומה שמתה זה מכבר... העם היהודי, גם לאחר שנתיימשך הקיום בדמות הגוף של מדינה, לא יכול בכל זאת להשלים עם הכיליון המוחלט ולא חדל להתקיים גם אחרי כן בתור אומה ברוח. וכה ראה העולם בעם הזה את התמונה המפחידה של מת המתהלך בין החיים... התמונה המוזרה הזאת... אי אפשר היה שלא

⁹ מעובד מתוך: נורמן כוהן, הכשר לרצח עם: תולדות "הפרוטוקולים של זקני ציון", (עם עובד; תל אביב; 1967), עמ' 256 - 258.

¹⁰ מעובד על פי: תיאודור הרצל, מדינת היהודים, (קשתרבות; ירושלים; תשנ"ו 1996), עמ' 10.

¹¹ מעובד על פי: תיאודור הרצל, מדינת היהודים, עמ' 19.

¹² פינסקר היה מנהיגה של תנועת חיבת ציון. להרחבה על תנועה זו ראו פרק 25 (תת פרק 2). הדברים תורגמו על ידי אחד העם. בתוך: כל כתבי אחד העם, (דביר; תש"ז), עמ' תק"ז. מופיע גם בתוך: שפרה קולת, הרעיון הציוני והקמת מדינת ישראל, (ת"ל, מעלות; ירושלים; תשמ"ה), עמ' 22.

תעשה בדמיון העמים רושם זר ומתמיה. ובהיות פחד הרוחות דבר מוטבע באדם ויש לו על מה לסמוך בחיים הנפשיים של המין האנושי, מה יפלא אפוא, כי גם ביחס לאומה זו, המתה וחיה כאחת, הראה הפחד הזה את כוחו במידה מרובה?...
...היודופוביה [פחד היהודים] היא אפוא מחלה ממחלות הנפש, ובהיותה מחלת הנפש, הרי היא עוברת בירושה, ובהיותה עוברת בירושה זה אלפיים שנה שוב אין לה רפואה..."

קטע מספר 7 - ההיסטוריון עמוס אילון על טקס השפלתו של דרייפוס¹³:

"...רוח קרה נשבה בכיכר הגדולה שמאחורי האקדמיה הצבאית. קהל צופים גדול המתין לחזות בהשפלתו של דרייפוס. הכניסה לכיכר הותרה רק לקצינים ולכמה עיתונאים... השמיים היו נמוכים, אפורים כהים. מעבר לרחבת האבן הענקית הרים דרייפוס את יד ימינו וקרא בקול רם: 'אני נשבע ומצהיר שאתם משפילים אדם חף מפשע. תחי צרפת!'. המילה האחרונה נבלעה בשאון תופים. אחר כך נתלשו סימני הדרגה מעל מדיו של דרייפוס וחרבו נופצה ושבריה הושלכו לרגליו. דרייפוס עמד בלי ניד עפעף... אחרי שלילת הדרגה הוליכו את הנידון לפני פלוגות הצבא... אחר כך כבלוהו בידיו וברגליו ומסרוהו [לשוטרים] אזרחיים... ההמון, שהתדפק על שערי הברזל, נהם, 'מוות ליהודים!'".

קטע מספר 8 - ההיסטוריון עמוס אילון על ניסיונותיהם של בני משפחת רותמן היהודית להשתלב בחברה הגרמנית¹⁴:

"...מקס רותמן, נירולוגי ופרופסור בברלין, היה אחד מאלה שנכחו ב- 4 באוגוסט 1914 [עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה], בארמון הקיסר שעה שהקיסר השמיע את נאומו המפורסם. ד"ר רותמן הזמין לאירוע זה כנציג הקהילה היהודית הרפורמית של ברלין. הוא שש לשמוע את הקיסר אומר שכל הגרמנים שווים כעת בעיניו, בלא הבדל דת או מוצא אתני...
...כמה שבועות אחרי נאום הקיסר ביקש רותמן לרשום את הנער [[בנו הצעיר]] באקדמיה הפרוסית לפרחי קצינים... חיכה לו הלם גס: בקשתו נדחתה בתירוץ שקוף. נמסר לו כי הנער נפסל משום שלמד לטינית במקום אנגלית בכיתה ד'. רותמן הביא הוכחות שנערים אחרים מכיתתו של בנו התקבלו לאקדמיה ודרש להיפגש עם המנהל. בקשתו נדחתה ללא הסברים..."

קטע מספר 9 - עיתון "הצפירה" על הפרעות ביהודי רוסיה שזכו לכינוי "סופות בנגב"¹⁵:

"קול ברמה נשמע בכי תמרורים במשכנות יעקב, כי גדול כים שבר בית ישראל בנגב [בדרום] רוסיה [רוסיה]. חודש ימים חלפו ועברו מימי המהומות הראשונות... ועוד לא בא הקץ אל צרות בני עמנו יושבי רוסיה הדרומית, זה חודש ימים אשר עולם חשך בעדם, ואין לך שעה שאין קללתה מרובה מחברתה...
מבת קיעו [קייב] השדודה יצאנו בגיליון העבר ואליה נשוב גם היום... לראות את שלומם העודם חיים..."

...שני אלפים משפחות, אנשים ונשים עוללים יונקי שדיים, נקבצו באו אל רפת אחת גדולה ורחבת ידיים, כולם מכוסים קרעים, עירומים ויחפים, מוכים ונפצעים, ועל פניהם ילין צלמות [[צלמוות]] ואותות כל יד עמל ותלאה אשר באתם במשך שני ימי המהומה... בבואי הביתה והנה קול שוועת נכאים, אנקת אומללים, וצווחת ובכי ילדים ועוללים הנמוגים ונמקים ברעב עלה באוזני, לשמע אנחות שוברות מתנים כאלה גם האיש אשר לו לב חזק מצור וחלמיש, ימס בקרבו ויהי למים..."

קטע מספר 10 - עיתון "הצבי" על פרשת דרייפוס¹⁶:

"...והשעה היא שבה נתבשרו כל יושבי תבל בלשון הברק של התלגרף [המברק] כי משפטו של דרייפוס יצא לאור מלפני בית הדין העליון של צרפת, הייתה שעה חגיגית, נעלה ונהדרה... זה היה רגע של ששון ושמחה כללית בכל העולם. באותו הרגע היפה היו כל העמים כלם [כולם] בארבע כנפות הארץ בלב אחד, רגש מוסרי נעלה אחד היה לכולם, בלונדון כמו בפריז, בברלין כמו בפטרבורג, בכלכלתה כמו בניו יורק..."

¹³ מעובד מתוך: עמוס אילון, הרצל, (עם עובד; תל אביב; 1975), עמ' 149.

¹⁴ עמוס אילון, רקוויאם גרמני, עמ' 335 - 336.

¹⁵ הצפירה, 24.5.1881. העיתון יצא לאור בוורשה.

¹⁶ אליעזר בן יהודה, עורך העיתון, מסכם את עיקרי הפרשה לאחר תקופה בת כשנה בה העיתון נסגר. הצבי, 21.11.1899. הדברים נכתבו לאחר משפט חוזר שהתקיים לדרייפוס. במשפט זה קוצר עונשו של דרייפוס ולאחר מכן נתנה לו חנינה נשיאותית. רבים בצרפת ובעולם ראו בכך מעין הודאה של הרפובליקה הצרפתית כי דרייפוס היה למעשה זכאי. זיכיו הסופי של דרייפוס נקבע רק בשנת 1906.